

Mariánské družiny v Jindřichově Hradci za Michnových časů

Jiří Mikulec

Duchovní klima města, v němž Adam Michna z Otradovic žil, bylo v neklidných časech třicetileté války dramaticky poznamenáno nástupem pobělohorské rekatalizace. Nucená změna vyznání, kterou prošla část jindřichohradecké společnosti, nepředstavovala jedinou velkou proměnu náboženského života. Doprovázelo ji i nové, ve své podstatě již barokní prožívání zbožnosti. Mohutné oslavy církevních svátků, honosné bohoslužby s dlouhými a efektními kázáními, procesí, průvody flagellantů, účast obyvatel města na činnosti náboženských bratrstev, prudký rozmach uctívání světců a především mariánský kult – to vše ještě s dalšími akty náboženského života tvořilo vnější projevy katolické barokní zbožnosti. K tomu pak přistupovala vnitřní osobní zbožnost, hluboká víra potridentských katolíků, jak ji šířilo kupříkladu Tovaryšstvo Ježíšovo. Lze předpokládat, že především po skončení třicetileté války, tedy ve druhé polovině Michnova života, již barokní religiozita zcela ovládala duchovní klima Jindřichova Hradce.

Katolická barokní zbožnost se ostatně celkem zřetelně odráží v celém Michnově díle. S odstupem více než tří století a s minimem pramenů je velmi obtížné, nebo spíš přímo nemožné seriózně uvažovat nad osobní Michnovou zbožností, nad jeho niterným náboženským prožíváním. Nikdo již dnes spolehlivě neurčí, jak opravdové, vřelé a hluboké bylo náboženské zaujetí tohoto nadaného muzikanta a básníka. V každém případě však osobnost jeho vzdělání, zájmů a v neposlední řadě i jeho společenského významu musela být velkou měrou účastná na každodenním náboženském životě svého města.

Michnu k tomu navíc vedl i jeho profesní zájem, tedy jeho orientace na náboženskou hudbu a povolání varhaníka proboštského kostela Nanebevzetí Panny Marie. S tím souvisela i Michnova činnost v jindřichohradeckém literátském kůru, kde na sklonku 40. let 17. století pronikl do řad literátských starších, a tím vlastně do vedení této instituce.¹ Uvedený kůr, existující bezpečně již ve 2. polovině 15. století,² byl za Michnových časů ovšem již něčím poněkud jiným, než původní korporací kostelních zpěváků z řad městských intelektuálů, jak bylo obvyklé v předbělohorské době. V pobělohorském období se mnohé literátské kůry svou činností a náboženským i společenským významem přibližovaly náboženským barokním bratrstvům, mnohé se dokonce přímo do podoby takových bratrstev transformovaly.³ Nejen, že po Bílé hoře musely všechny kůry v zemi přijmout katolickou víru a že se v rámci rekatolizačních opatření veškerá literátská společenství dostala pod přímou duchovní správu katolického kněze, ale mnohé z kůrů také začaly intenzivně pěstovat kult (v případě zmíněného jindřichohradeckého kůru šlo o kult mari-

¹ TICHÁ, Zdeňka: *Adam Václav Michna z Otradovic*, Praha 1976, s. 67.

² Jeho statuta jsou datována rokem 1489, viz PÁTKOVÁ, Hana: *Bratrstvie ke cti božie. Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*, Praha 2000, s. 114.

³ Souhrnný pohled na problematiku proměn literátských kůrů v náboženská bratrstva viz MIKULEC, Jiří: *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000, s. 13–18.

ánský a Kristův, kůr nesl patrocinium Neposkvrněného početí Panny Marie, Utrpení Páně a Nejsvětější Svátosti). Literáti se kromě náboženského zpěvu v mnohem větší míře než dříve účastnili i nejrůznějších procesí a bohoslužeb. Vrcholem transformace některých literátských sdružení ve standardní náboženská bratrstva barokního typu pak bylo posílení jejich eschatologických funkcí. Již ke každodennosti a současně i k reprezentaci předbělohorských kůrů patřily korporativní, více či méně honosné pohřby členů. To samozřejmě zůstalo zachováno i po Bílé hoře, ovšem v činnosti kůrů, které prošly zmíněnou proměnou v bratrstva, nalézáme něco nového – velký důraz na podporu duší zemřelých členů v modlitbách a mších za zemřelé. Nejvyšším možným přiblížením kůrů k ostatním bratrstvům pak bylo získání standardního papežského odpustkového privilegia. Uvedeným vývojem prošel v několika pobělohorských desetiletích také zmíněný jindřichohradecký literátský kůr. Z původní renesanční korporace kostelních zpěváků se změnil v kůr se znaky barokního bratrstva, nedůležitější z nich, tedy papežské odpustkové privilegium s incipitem „Cum sicut accepimus“, obdržel v roce 1655.⁴

Zmíněná proměna jindřichohradeckého literátského kůru v bratrstvo je důležitá i z hlediska Adama Michny. Lze totiž předpokládat, že v rámci tohoto kůru Michna nejen provozoval hudbu a podílel se na činnosti společensky velmi prestižní organizace, ale že se současně účastnil i dalších náboženských aktivit. Dostáváme se tak k dosud nereflektované stránce jeho života – ke členství v náboženských bratrstvech. Adam Michna z Otradovic totiž nebyl jen skladatelem, básníkem, varhanistou, starším literátů a – jak se v literatuře často a s oblibou uvádí – i majitelem několika domů a vinného šenku. Vedle toho všeho byl také sodálem, členem jezuitských mariánských družin.

Obyvatelé Jindřichova Hradce hledali a nalézali v době po třicetileté válce náboženské zakotvení a s ním ruku v ruce jdoucí společenské vyžití v několika bratrstvech – vedle zmíněného literátského kůru zde byly především čtyři jezuitské mariánské družiny, v 17. století také vzniklo františkánské opaskové bratrstvo a ve století následujícím zde máme doložené společenství františkánského třetího řádu a mimo to ještě další bratrstvo při proboštském chrámu, zasvěcené Smrtným úzkostem Kristovým. Celkem tedy evidujeme pro Jindřichův Hradec v pobělohorské době osm společenství, která lze souhrnně označit jako náboženská bratrstva. Všechna byla zrušena v rámci náboženských reforem josefinismu v roce 1783.⁵

Zastavme se u mariánských družin, zvaných též sodality nebo kongregace, které sídlily až na jednu výjimku v kostele sv. Maří Magdalény při jezuitské koleji. Nejstarší z nich byla latinská kongregace s patrociniem Zvěstování Panny Marie, která vznikla na počátku 17. století, v roce 1602, a tudíž patří k několika málo vzácným družinám existujícím v Čechách již v předbělohorské době.⁶ Po vynucené pře-

⁴ Kopiař papežských bul vydaných pro pražskou arcidiecézi, SÚA Praha, APA, B16/5, f. 14r-15r.

⁵ Údaje o bratrstvech uvádím na základě svého připravovaného a dosud nepublikovaného katalogu náboženských bratrstev působících v Čechách mezi léty 1620-1783.

⁶ Nejstarší mariánská družina v Čechách vznikla v Klementinu v roce 1575 s titulem Neposkvrněného početí Panny Marie. Ta se v roce 1581 sloučila s kongregací Zvěstování Panny Marie existující tamtéž od roku 1578 a dále pak spojená družina užívala titul Zvěstování. Druhou nejstarší družinou jezuitů byla kongregace Zvěstování Panny Marie v Českém Krumlově, která vznikla v roce 1592. Jindřichohradecká sodalita z roku 1602 tedy byla třetí v pořadí. Viz BERÁNEK, Karel: *Pamětní kniha kongregace P. Marie v koleji sv. Klimenta (1574-1621)*, in: HLEDÍKOVÁ, Zdeňka (ed.): *Traditio et cultus*, Praha 1993, s. 129-139; SÚA Praha, NB III/4; SÚA Praha, NB XV/18.

stávce za stavovského povstání let 1618–1620 byla její činnost ve 20. letech 17. století obnovena. Zakladateli této hlavní mariánské družiny, automaticky inkorporované k prvotní a mateřské jezuitské sodalitě Zvěstování Panny Marie v Římě, bylo v předbělohorské době 14 jezuitů a žáků jezuitského gymnázia. Po Bílé hoře ovšem sdružovala vedle jezuitů a jejich studentů také vysoké církevní hodnostáře, šlechtice a intelektuály nejen z Hradce. V jejím zdobném albu najdeme jména biskupů, příslušníků vysoké i nižší šlechty, představené klášterů, příslušníky kapitul apod.⁷

Druhou jindřichohradeckou družinu u jezuitů představovala sodalita pod titulem Neposkvrněného Početí Panny Marie. Vznikla v roce 1625 a byla určena německy mluvícím členům. Ve starší literatuře bývá občas pod tímto patrocinium uváděn v Jindřichově Hradci literátský německý kůr, což je však zřejmě omyl.⁸ Matoucí tu byla především skutečnost, že patrocinium Neposkvrněného početí této jezuitské německé sodality se objevuje i v několikanásobném patrocinium literátského kůru (Neposkvrněného početí, Utrpení Páně a Nejsvětější Svátosti). Spor, který vznikl na počátku 18. století v souvislosti se snahou německého bratrstva zavést do proboštského kostela německý zpěv, se spíše než literátů týkal právě této sodality.⁹

Jako třetí v pořadí vznikla v Hradci česká družina, zasvěcená Nanebevzetí Panny Marie. Jednalo se o ní na konci 30. let 17. století, v roce 1639 získala – stejně jako před tím i obě předchozí sodality – zakládací listinu od řádového generála jezuitů.¹⁰ Svou faktickou činnost však započala zřejmě až v roce 1641. Stejně jako německá družina byla i tato česká určena především měšťanům, ale jejími členy byli i urození obyvatelé města a jeho okolí.

V roce 1640 vznikla čtvrtá jezuitská družina Jindřichova Hradce, která však měla poněkud jiné poslání než ostatní. Šlo o sodalitu Útěku Panny Marie do Egypta a sv. Izidora, která byla určena venkovským poddaným.¹¹ Řadí se tak mezi několik pokusů zavádět v Čechách kult patrona sedláků, pocházející ze španělského prostředí. Tento kult se sice v zemi především díky jezuitům do jisté míry rozšířil, masově se však neujal. Alespoň vzhledem k velkému procentuálnímu zastoupení

⁷ SÚA Praha, NB XV/18.

⁸ MUK, Jan: *Jak se poněmčoval Jindřichův Hradec*, in: Zvláštní otisk z „Ohlasu od Nežárky“ ročník LXIII., Jindřichův Hradec 1933, s. 87; TEPLÝ, František: *Dějiny města Jindřichova Hradce II/3*, Jindřichův Hradec 1934, s. 260–261. Jedná se zřejmě o důsledek pojmové neujasněnosti. Jan Muk pod pojmem „literátská bratrstva“ totiž uvádí jak vlastní literátský kůr Neposkvrněného početí, Utrpení Páně a Nejsvětější Svátosti, tak i jezuitskou kongregaci Nanebevzetí Panny Marie, dále německou kongregaci (u ní neuvádí patrocinium), pak německé bratrstvo Neposkvrněného početí, následuje františkánské bratrstvo a nakonec svatoizidorská družina u jezuitů. Uvedený díl II/3 Teplého práce vyšel již po vydání Mukova textu a mohl jím být ovlivněn. František Teplý zde píše přímo o „německém bratrstvu zpěvním či kongregaci sub titulo Conceptionis Beatissimae Mariae Virginis“, která měla být spojena s latinskou družinou jezuitů (to však časově nezařazuje) a v 18. století dokonce se selskou jezuitskou družinou sv. Izidora. Naproti tomu ve svazku II/2 na s. 113, kde Teplý vypočítává jindřichohradecká bratrstva na základě údajů z farářské relace z roku 1677, je pod patrocinium Neposkvrněného početí správně uvedena německá jezuitská kongregace.

⁹ MUK, Jan: *Jak se poněmčoval Jindřichův Hradec*, s. 88–94.

¹⁰ Zakládací listiny všech těchto družin, vydané řádovými generály, jsou uloženy ve fondu Náboženská bratrstva ve Státním ústředním archivu v Praze, latinská družina viz NB 15/18, německá a česká NB XV/16, družina pro sedláky NB XV/20.

¹¹ Viz *Litterae annuae 1640*, Archivum Romanum Societatis Iesu, Boh. 95, s. 639. Tato družina však byla inkorporována k základní římské jezuitské sodalitě (Zvěstování Panny Marie, tzv. Prima Primaria) až o 37 let později, listinou generála řádu Jana Pavla Olivy z 25. února 1677 – SÚA Praha, NB XV/20.

zemědělců mezi obyvatelstvem Českého království vzniklo poměrně málo izidorových svatyní a také bratrstev, těch bylo pro barokní Čechy dosud identifikováno celkem pět.¹² Členy mariánsko-izidorské družiny byli kromě několika jezuitů a ještě méně jindřichohradeckých měšťanů poddaní ze širokého okolí, v podstatě z vesnic celého panství.¹³ Sídlem uvedeného společenství nebyl jako v případě ostatních družin kostel sv. Maří Magdalény u jezuitské koleje, nýbrž vzhledem k charakteru členstva mnohem vhodněji zvolený kostelík sv. Alžběty na jindřichohradeckém předměstí Zárybničí.¹⁴

Jezuitská bratrstva v Čechách v 17. století

Kolej	Mariánské družiny	Jiná bratrstva v jezuitských kostelích nebo pod přímou správou Tovaryšstva
Březnice	2	-
Český Krumlov	3	-
Hradec Králové	2	-
Cheb	2	1
Chomutov	3	-
Jičín	2	1
Jindřichův Hradec	4	-
Klatovy	2	-
Kutná Hora	2	2
Litoměřice	2	-
Praha - Malá Strana (profesní dům)	1	3
Praha - Nové Město	2	-
Praha - Staré Město	7	-

Kromě konfraternit u kolejí, které zahrnuje tabulka, se v menší míře vyskytovaly mariánské družiny a další jezuitská bratrstva také u jezuitských rezidencí a na poutních místech spojených většinou také s jezuitskými rezidencemi v Čechách - po jednom zatím eviduji v 17. století bratrstva v Římově a na Chlumku u Luže.

Pohlédneme-li na Jindřichův Hradec v širších souvislostech, můžeme konstatovat, že šlo o prostředí bohaté na náboženská bratrstva. I když se omezíme jen na 17. století, napočítáme jich i s literátským kúrem a františkánským opaskovým bratrstvem šest. Na poddanské město to byl slušný počet, Hradec při srovnání počtů

¹² Kromě Jindřichova Hradce eviduji v současné době takové konfraternity v Praze na Starém Městě (pro vlnaře z pražského okolí), v Křeseticích, v Potěhách a v Tuchoměřicích. K rozšíření svatoizidorského kultu srov. MIKULEC, Jiří: *Kult svatého Izidora sedláka v českých zemích. K působení církve v prostředí venkova v 17. a 18. století*, in: HOJDA, Zdeněk (ed.): *Kultura baroka v Čechách a na Moravě*. Sborník příspěvků z pracovního zasedání 5. 3. 1991, Praha 1992, s. 65-84. Nejnověji shrnují svatoizidorskou problematiku se zaměřením jednak na španělské východisko kultu a jednak na střední Čechy, články publikované v časopisu *Posel z Budče*. Viz ŠTĚPÁNEK, Pavel: *Sv. Isidor Madridský*, in: *Posel z Budče* 11, 1996, s. 14-16, PŘIBYL, Vladimír: *Svatoizidorské památky na Slánsku*, tamtéž, s. 16-20, VOLFOVÁ, Eva: *Svatoizidorské památky na Novostrašecku*, tamtéž, s. 21-24. V těchto studiích je také významnou měrou doplněn výčet svatoizidorských památek, publikovaný v mé výše uvedené práci.

¹³ Srov. členské album této sodality z let 1690-1779, uložené v SÚA Praha, NB XV/20.

¹⁴ TEPLÝ, František: *Dějiny II/2*, s. 194.

bratrstev v českých městech v této době převyšoval průměr. Bylo to především zásluhou jezuitských družin. Ale i samy tyto hradecké kongregace byly svým množstvím poněkud výjimečné. Jak vyplývá z tabulky, vesměs byl v barokních Čechách počet jezuitských sodalit v jednom místě menší. V každém českém městě, kde v 17. století existovala kolej Tovaryšstva, se nacházela minimálně jedna taková družina, nejvíce jich působilo na Starém Městě pražském, kde se jich nacházelo sedm, následuje Jindřichův Hradec se svými čtyřmi, poté Český Krumlov se třemi. Většinou však existovaly po dvou nebo ojedinele. Mimo nich se v menším měřítku vyskytovala u jezuitských kostelů také další bratrstva, většinou zasvěcená Smrtným úzkostem Kristovým, řidčeji i různým světcům. Kromě jezuitských světců, sv. Františka Xaverského a sv. Aloise Gonzagu, se jednalo o eschatologickou patronku, sv. Barboru.

* * *

Vraťme se však k mariánskému sodálovi Adamu Michnovi z Otradovic. Jeho jméno nalézáme v matrikách dvou jindřichohradeckých jezuitských družin. Především byl členem latinské družiny Zvěstování Panny Marie. Je zapsán v její matrice, která v roce 1644 nahradila původní, tehdy již značně poškozené členské album a která je dnes uložena ve fondu Náboženská bratrstva ve Státním ústředním archivu v Praze.¹⁵ Tento zápis (viz příloha XIX) udává, že Adam Michna z Otradovic se stal členem v roce 1649. Mnohem zajímavější je však přípis, který byl k tomuto zápisu připsán po Michnově smrti. Uvádí totiž přesné datum jeho úmrtí v roce 1676, jež dosud nebylo nikde doloženo. Tím dnem má být 2. listopad. Uvedené datum, samozřejmě pokud je pravdivé, přidává Adamu Michnovi oproti dosavadním datacím, založeným na srovnávání známých faktů z posledního půlroku jeho pozemské existence, více než měsíc života.¹⁶

Přípis k Michnovu zápisu v členském albu latinské jezuitské družiny je zajímavý ještě z jednoho hlediska. Naznačuje totiž, že i v rámci této luxusní a prestižní korporace byl jindřichohradecký varhaník vnímán jako výjimečná a zasloužilá osoba. Pokud ve zmíněném albu členů vůbec přípisy o úmrtích členů jsou, pak se

¹⁵ *Album sodalitatis B. M. Virginis annunciatae institutae Novae Domi in collegio Societatis Jesu anno MDCII* (nestránkováno), SÚA Praha, NB XV/18. Viz MIKULEC, Jiří: *Barokní náboženská bratrstva*, s. 76–77. Text zápisu: „Adamus Michna ab Otradowicz, Novodomensis Boëmus, ibidem organista. Anno 1649. Pie in Domino defunctus Novaedomi 1676, 2^a Novembris. Sodalit[atis] benefact[or] egregius.“ K první části zápisu patří i závěrečná řádka, která byla přeškrtnuta, je však čitelná: „Petiit et susceptus est 30. Januarii.“ Z hlediska odstínu tato škrtnutá pasáž i její překrytí odpovídá inkoustu, jímž byl psán zápis o Michnově členství. Naopak pasáž o jeho smrti je psána podstatně tmavší barvou. Důvod přeškrtnutí poslední věty není jasný, je tu možnost, že se tento zápis ani Michny netýkal, protože mezi ním a původním zápisem o Michnově vstupu je poměrně velká mezera, do níž byly později vepsány věty o jeho úmrtí. Nelze tedy vyloučit, že se přeškrtnutá věta týkala následujícího člena nebo že šlo o pozůstatek zcela jiného zápisu, jenž nebyl z nějakého důvodu dokončen. Tomu ovšem odporuje skutečnost, že slovo „Petiit“ je odsazeno poměrně daleko od levého okraje stránky, přičemž začátky nových zápisů na ní jsou k němu blíže. Dalším možným vysvětlením tohoto škrtnutého zápisu ovšem je, že sice k Michnovi patřil, ale jednalo se o údaj, který kdosi nepovažoval za správný nebo relevantní, a proto ho zrušil.

¹⁶ Stále je ovšem třeba počítat s tím, že datum uvedené v členském albu nemusí být správné. Především bude třeba zjistit, zda je v souladu s ostatními údaji, podle nichž bylo jako krajní datum časového intervalu, v němž se předpokládala Michnova smrt, uváděno 22. září. Nelze také bohužel ověřit tvrzení Františka Teplého, podle něhož dne 16. října 1676 Michnova vdova Terezie, tehdy již provdaná jako Miseroni z Lisonu, na sebe nechala přepsat obligaci 2000 zlatých u hraběte Slavaty (TEPLÝ, František: *Dějiny II/3, Jindřichův Hradec 1934*, s. 138). Pokud by byl tento údaj správný, musel by Michna zemřít mnohem dříve, protože je třeba počítat alespoň s půlroční dobou smutku, než by se jeho žena mohla opět provdat.

obvykle jedná jen o stručné zápisy (většinou v podobě „obiit“, „mortuus“ + datum, vesměs pouze rok), jen zřídka tam najdeme nějaké další hodnocení a téměř výjimečná jsou pochvalná slova. Chválu nalézáme povětšinou jen u příslušníků jezuitského řádu, kteří byli členy sodality a kteří si ji vysloužili svým životem či smrtí (často při ošetřování nemocných v době pověstného moru roku 1680). Adam Michna z Otradovic je jednou z mála světských osob v matrice, u nichž je připsáno pochvalné „sodalitatis benefactor egregius“ (vynikající dobrodinec družiny).

Podruhé se Michnovo jméno vyskytuje v členském albu české kongregace Nanebevzetí Panny Marie.¹⁷ V tomto případě je Michnův zápis (viz příloha XX) naprosto standardní – jen jméno a dodatečně připsaný křížek s letopočtem 1676. Nevíme tedy ani, kdy do uvedeného bratrstva Michna vstoupil, na základě pořadí jeho jména v matrice lze soudit, že k tomu došlo někdy ve 40. – 50. letech 17. století. Je tu však jedna možnost datovat tento vstup přece jen poněkud přesněji.

Pro uvedenou českou družinu jindřichohradeckých jezuitů byla totiž s nejvyšší pravděpodobností složena přímo píseň *Staročeská třidcatina aneb slavnost Nanebevzetí Panny Marie*, kterou Michna zařadil do své *České mariánské muziky*. Ona slavnost Nanebevzetí Panny Marie z podtitulu písně je slavností uvedené družiny. Svátek Nanebevzetí Panny Marie byl jejím hlavním, titulárním svátkem a je pochopitelné, že právě jemu skladatel věnoval svou píseň. V prvním verši Michna oslovil přímo členy uvedené družiny: „Radujte se ó Čechové, mariánští sodálové...“, v předposlední sloce pak prosí Matku Boží: „...pod ochranou tvou mateřskou chovej kongregací českou“.¹⁸ Bylo by nanejvýš logické, kdyby tuto píseň složil Michna již jako člen sodality. Pokud se tak stalo, pak by vzhledem k roku vydání *České mariánské muziky* (1647) bylo možné chápat toto datum jako „terminus ad quem“, tedy předpokládat, že nejpozději v tomto roce se Michna stal členem uvedené sodality.

Je zajímavé, že právě tato píseň, alespoň podle identifikace Viléma Bitnara,¹⁹ zazněla při jedné ze vzácných událostí, kdy Adam Michna na okamžik vystupuje z temnot, do nichž je zahalena většina jeho života. Jde o onu chronicky známou a s oblibou citovanou pasáž ze druhého dílu *Poselkyně starých příběhův českých* od Jana Beckovského, která popisuje slavnost konanou v Jindřichově Hradci v srpnu roku 1650 u příležitosti návratu staroboleslavského Paládia z Vídně do Čech.²⁰

V Michnově díle, či přesněji v jeho známém díle, představuje uvedená píseň, tak zřetelně orientovaná na mariánskou družinu, výjimku, ostatní písně k tématům Nanebevzetí, Zvěstování a Neposkvrněného Početí (patrocinia tří jindřichohradeckých mariánských sodalit), otištěné v jeho kancionálech *Česká mariánská muzika*, ale ani žádná píseň ze *Svatoroční muziky*, takové narážky nemají. To ovšem neznamena, že by jeho hudba nezněla při nejrůznějších slavnostech, spojených s činností jezuitských kongregací. Lze kupříkladu předpokládat, že když v roce 1673 strávil na zámku u Slavatů den a noc císař Leopold I., projíždějící Hrad-

¹⁷ Členská matrika je uložena ve fondu, jenž vznikl z josefínské likvidace bratrstev v SÚA Praha, NB XV/16.

¹⁸ *Česká mariánská muzika*, píseň č. 44, in: ŠKARKA, Antonín (ed.): *Adam Michna z Otradovic*, s. 96–97.

¹⁹ BITNAR, Vilém: *Staroboleslavské Palladium v Jindřichově Hradci. O mariánské písni Michny z Otradovic*, in: *Věstník staroboleslavský* 8, 1937, s. 14n. Tento těžko dostupný tisk jsem neměl k dispozici, jeho obsah, stejně jako změny v této verzi písně přibližuje ŠKARKA, Antonín (ed.): *Adam Michna z Otradovic*, s. 339–341. Srov. též TICHÁ, Zdeňka: *Adam Václav Michna z Otradovic*, s. 70–71.

²⁰ BECKOVSKÝ, Jan: *Poselkyně starých příběhův českých II/3*, Praha 1880, s. 403–404. REZEK, Antonín (ed.)

cem za armádou k Chebu, doprovázela Michnova hudba velkou slávu české mariánské družiny. Tehdy se totiž do jejího členského alba zapsal sám císař a jeho heslo „Consilio et industria“ (S rozvahou a pílí), zapsané zřejmě vlastní rukou panovníka, dodnes zdobí krásně malovaný pergamenový list v její členské matrice.

Michnovo doložené členství ve dvou jezuitských družinách a v jednom literátském kůru, jenž v jeho době získal charakter barokní konfraternity, není nikterak neobvyklé. Barokní katolíci, a to zdaleka nejen v Čechách, vstupovali často do většího počtu náboženských bratrstev, alespoň pokud k tomu měli dostatek příležitostí. Samozřejmě se naskytá otázka, co pro Michnu jeho členství znamenalo, co mu přinášelo a případně jakým způsobem ovlivňovalo jeho život. Zde je třeba především zdůraznit, že mariánské sodality jezuitů představují v rámci barokních náboženských bratrstev zvláštní a svébytný typ. Od ostatních konfraternit se lišily především přísným řádem a organizovaností, důrazem na disciplínu a snahou své členy co nejvíce zapojit do šíření katolického vyznání a – bylo-li třeba – i do zápasu s nekatolickými konfesemi. Sodálové těchto družin měli na své okolí působit především svým příkladem, takže kupříkladu studentským členům bylo nařizováno stát se pro ostatní spolužáky příkladem v pílí a studijní horlivosti, současně je stanovy vybízely k ostentativním skutkům pokání a milosrdenství. Jejich předním úkolem v předbělohorské době a v prvních etapě pobělohorské rekatolizace bylo šíření katolického náboženství, později upevňování katolické víry. Studenti mohli v oblasti víry ovlivňovat svou rodinu, obyvatele měst, jakým byl i náš hudebník Michna, měli působit na své okolí, šlechtici pobývající na svých statcích měli být příkladem ve víře pro své urozené příbuzné a přátele, stejně jako pro služebnictvo i poddané. A všichni tito sodálové jezuitských družin se scházeli při náboženských slavnostech, kdy v okázalých procesích, kterých se mnozí z nich účastnili s důtkami flagelantů, společně působili na city přihlížejících. Kající bičování bylo v pobělohorské době pro tyto mariánské družiny jedním z teatrálních prostředků, kterým se snažily povzbudit u svého okolí katolickou víru, vyvolat pokoru a přitom svým příkladem upozornit na marnost a pomíjivost světských radostí.²¹

S flagelantskými procesími se setkáváme i v Jindřichově Hradci, kde je od konce 20. let 17. století pořádali o velikonocích také jezuité, tedy přímo jejich latinská sodalita.²² Samozřejmě nevíme a zřejmě se již ani nikdy nedovíme, zda i Adam Michna na sebe někdy nevzal šedou či černou disciplinární kápi a zda se s důtkami v ruce nezařadil do průvodu mrskačů. K jeho činnosti v družinách nejsou k dispozici žádné podrobnosti, nevíme ani, čím přesně si vysloužil ono označení vynikajícího benefaktora. Mohlo jít o peněžní příspěvky družině, o nějaký dar podobný Michnově známé fundaci pro tři choralisty z řad žáků jezuitských škol, stejně jako o hudební činnost.

Michnovo zapojení do mariánských družin podává svědectví o jeho blízkém a celoživotním sepětí s Tovaryšstvem, které bylo těsnější, než jen povětšinou v literatuře tradované studium na jezuitských školách. Současně naznačuje, že tento významný barokní hudebník a skladatel patřil k pravověrným a spolehlivým katolíkům, kteří měli plné předpoklady šířit svou konfesi i mezi své okolí. Z jeho členství ovšem vyplývají i další zajímavé souvislosti. Víme například, že jako člen družin

²¹ STOV. MIKULEC, Jiří: *Barokní náboženská bratrstva*, s. 12–13, 50–51.

²² TEPLÝ, František: *Dějiny II/2*, s. 192–193.

pravděpodobně vedl poměrně rozvinutý náboženský život, protože v jezuitských bratrstvech se přísněji než v jiných konfraternitách dbalo na to, aby se řádní členové účastnili všech společných náboženských akcí. Michna tedy měl k dispozici poměrně velký prostor pro intenzivní projevy zbožnosti, jeho povinností jako sodála bylo oddávat se niternému náboženskému zaujetí, ale účastnit se i vnějších rituálů charakteristických pro barokní religiozitu. Odměnou mu měl být silný proud odpustků, stejně jako jistota, že jeho duše poté, co opustí pozemské tělo, bude v peripetiích posmrtného života podporována modlitbami velkého množství spolubratrů a množstvím mší za zemřelé, které barokní náboženská bratrstva svým zesnulým členům věnovala.

Bylo by však příliš zjednodušující hledat v Michnově členství v bratrstvech jen náboženský význam, přinejmenším stejně důležitá tu byla složka společenská. V matrikách obou sodalit se zhruba opakuje stejný okruh lidí z řad šlechty, erbovníků i dalších měšťanů. Členství pro ně bylo nesporným aktem společenské reprezentace. Stručně řečeno, Michna jako sodál dvou družin posiloval svou společenskou prestiž, ale současně i naopak Michna jako příslušník městské elity vlastně ani nemohl tímto sodálem nebýt.

Address: PhDr. Jiří Mikulec, CSc., Prosecká 76, 190 00 Praha 9; mikulec@hin.cas.cz

Marianische Kongregationen zu Michnas Zeiten in Neuhaus (Jindřichův Hradec)

Jiří Mikulec

Die Studie untersucht die zu Adam Michna z Otradovic' Lebenszeit bestehenden Marianischen Kongregationen in Neuhaus und deren Stellung im religiösen Leben der Stadtbewohner. Auf der Grundlage von Quellenforschung entdeckt der Autor hier vier Gemeinschaften: die jeweils zur Jesuitenkirche gehörige lateinische, deutsche und tschechische Gemeinschaft, sowie eine eigene, zur Vorstadtkirche gehörige Gemeinschaft für die leibeigene Landbevölkerung. Im Vergleich zu anderen böhmischen Städten in denen Jesuiten ansässig waren, verfügte Neuhaus über eine überdurchschnittliche Anzahl dieser Marianischen Vereinigungen. Auch die Gesamtanzahl der religiösen Bruderschaften (einschließlich der Jesuitengemeinschaften waren es im 17. Jahrhundert sechs, im 18. Jahrhundert bereits acht) war für böhmische Verhältnisse sehr hoch.

Der zweite Teil der Studie widmet sich einer bisher unbekanntem Seite von Michnas Leben: seiner Mitgliedschaft in zwei dieser Marianischen Gemeinschaften – der lateinischen und der tschechischen. Seine Mitgliedschaft in der lateinischen Gemeinschaft bedeutet gleichzeitig, sein Todesdatum genauer als bisher bestimmen zu können: in den Matrikeln der Gemeinde entdeckte der Autor einen Eintrag, der Tag und Monat von Michnas Ableben festhält (2. November 1676).

Abschließend geht der Autor der Frage nach, welche Bedeutung die Zugehörigkeit zu diesen Sodalitäten für Michnas religiöses und gesellschaftliches Leben hatte.

Deutsch von Ivan Dramlitsch